

ЗМІСТ ПОНЯТТЯ «ВТРУЧАННЯ» У ДІЯЛЬНІСТЬ ПРАЦІВНИКА ПРАВООХОРОННОГО ОРГАНУ АБО ДЕРЖАВНОЇ ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ

THE CONCEPT OF «INTERFERENCE» IN THE ACTIVITIES OF A LAW ENFORCEMENT OFFICER OR A STATE BAILIFF DEPARTMENT

Чуб І.М.,

здобувач кафедри кримінального права № 1
Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»,
начальник відділу нагляду за додержанням законів органами податкової міліції прокуратури Харківської області,
радник юстиції

Стаття присвячена проблемі кримінальної відповідальності за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу або державної виконавчої служби. Досліджується питання змісту поняття «втручання». Пропонується авторське його визначення.

Ключові слова: втручання, вплив, перешкоджання, співробітник правоохоронного органу.

Статья посвящена проблеме уголовной ответственности за вмешательство в деятельность работника правоохранительного органа или государственной исполнительной службы. Исследуется вопрос содержания понятия «вмешательство». Предлагается авторское его определение.

Ключевые слова: вмешательство, влияние, воспрепятствование, сотрудник правоохранительного органа

The article is devoted to criminal liability for interference in the work a law enforcement officer or state executive service. Investigate the question of the notion «interference». The author offers his definition.

Key words: intervention, influence, hurdle, a law enforcement officer.

Постановка проблеми. Необхідність забезпечення нормального функціонування правоохоронних органів та державної виконавчої служби – одна з нагальних потреб розбудови демократичної держави України. Поширеність фактів незаконного втручання у їх діяльність ставить під загрозу не тільки всю систему протидії правопорушенням, а й стабільність демократичних інститутів, породжують правовий нігілізм та недовіру до владних інститутів. Звідси попередження незаконного втручання у діяльність зазначених органів, у тому числі кримінально-правовими засобами, – є актуальним питанням.

Стан розробленості проблеми. Проблему кримінальної відповідальності за втручання у діяльність працівника правоохоронного органу та державної виконавчої служби у своїх працях досліджували М. І. Бажанов, Є. М. Блажівський, П. І. Гришаєв, П. Ф. Гришанін, Ю. П. Дзюба, Л. В. Дорош, І. М. Залялова, В. Ф. Кириченко, В. І. Осадчий, Г. Ф. Поленов, В. В. Сташис та інші. Втім, вона й досі залишається дискусійною. Зокрема, це стосується змісту поняття «втручання у діяльність».

У ст. 343 Кримінального кодексу України (далі – КК) встановлена відповідальність за втручання у діяльність працівника правоохоронного органу та державної виконавчої служби. Втім, аналіз кримінально-правових положень свідчить, що у КК відсутнє не тільки визначення цього поняття, а й по-різному розкривається його зміст. Таким чином, метою цієї статті є з'ясування змісту поняття «втручання у діяльність працівника правоохоронного органу або державної виконавчої служби» та встановлення його ознак.

В українській мові «втручання» походить від слова «втручатися», яке має декілька значень: 1. Входити, проникати куди-небудь, у що-небудь. 2. Самочинно займатися чиймись справами, встрявати в чий-небудь стосунки тощо. 3. Брати активну участь у чомусь для припинення чого-небудь. 4. Протидіяння чому-небудь та ін. [1, с. 777]. Звідси можна стверджувати, що втручання – це, перш за все, активна поведінка особи, а отже об'єктивну сторону злочину, що досліджується, утворює виключно діяння у формі дії, бездіяльність неможлива.

Дії особи при втручанні завжди спрямовані на недопущення, заваду виконанню службових обов'язків. Отже, вони завжди мають протиправний характер. У зв'язку з цим не можуть кваліфікуватися за ст. 343 КК дії особи, яка

домагається бажаного для неї рішення у порядку, встановленому законом.

Слід зазначити, що, на думку деяких науковців, втручання може носити не тільки протиправний, а й законний характер. У свою чергу, з їх точки зору, відсутність у ст. 343 КК безпосередньої вказівки на протиправний характер дій при втручанні, дозволяє визнати навіть законний вплив на працівника правоохоронного органу або державної виконавчої служби кримінально караним. У зв'язку з чим пропонується у ст. 343 КК безпосередньо закріпити ознаку протиправності такої поведінки. Так, І. М. Залялова зазначає, що якщо прокурор надає вказівки органам, що проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання або досудове слідство щодо порушення кримінальних справ і провадження розслідування, такі дії слід визнавати втручанням у діяльність зазначених органів. Незважаючи на те, що такі дії прокурор вчиняє відповідно до Закону України «Про прокуратуру», але виходячи зі змісту диспозиції ч. 1 ст. 343 КК, будь-який вплив на працівника правоохоронного органу є кримінально караним. На підставі цього і пропонується доповнити ст. 343 КК вказівкою на незаконний характер такого впливу [2, с. 66].

Уявляється, що таке доповнення положень ст. 343 КК є зайвим. По-перше, у ч. 1 ст. 343 КК зазначається мета впливу на працівника правоохоронного органу або державної виконавчої служби, а саме створення перешкод належному виконанню їх службових обов'язків або добитися прийняття ними незаконного рішення. Отже, виходячи з мети, яку ставить перед собою винна особа, вчиняючи вплив на зазначених осіб, можна зробити висновок, що втручання завжди полягає у вчиненні дій, які виявляються у порушенні заборон, зазначених у законах і підзаконних актах, невиконанні обов'язків, що випливають із нормативно-правових актів, *тобто завжди є протиправними*. По-друге, в разі доповнення ст. 343 КК вказівкою на незаконний характер впливу створиться ситуація, за якої вплив на працівника правоохоронного органу або державної виконавчої служби з метою примусити його винести незаконне рішення або перешкодити його законній діяльності може носити законний характер.

Виходячи з цього, вважаємо, що закріплення у ст. 343 КК ознаки «протиправності» є зайвим.

Відповідно до чинного законодавства України працівники правоохоронних органів та державної виконавчої

служби незалежні та самостійні у здійсненні своїх повноважень. Процесуальна самостійність та незалежність є окремими категоріями, які характеризують діяльність цих працівників. Як зазначає С. С. Охріменко, *процесуальна самостійність* виявляється у можливості згідно з чинним законодавством самостійно, за особистим внутрішнім переконанням, проводити усі необхідні та можливі процесуальні дії, приймати відповідні процесуальні рішення, а також нести особисту відповідальність за порушення норм закону [3, с. 8]. В той час як *процесуальна незалежність* суб'єкта кримінально-процесуальної діяльності полягає в його відповідному положенні по відношенню до інших державних органів, службових осіб, підприємств, установ, організацій та громадян. Процесуальна незалежність, як вільність від стороннього впливу, характеризує організаційну сторону діяльності цих суб'єктів та безпосередньо впливає на забезпечення їх процесуальної самостійності. Проте незалежність та самостійність зазначених працівників має не абсолютний, а відносний характер, оскільки у випадках, безпосередньо передбачених нормативно-правовими актами, на них може бути покладений обов'язок щодо виконання вимог, вказівок інших, конкретно-визначених осіб. Отже, спеціально уповноважені особи за наявності підстав та у порядку, визначеному нормативно-правовими актами, можуть приймати рішення або вчиняти певні дії, які є обов'язковими для виконання працівниками правоохоронних органів або державної виконавчої служби. Такі випадки не можуть визнаватися кримінально-карним втручанням у їх діяльність.

Як було зазначено, етимологічне значення «втручання» – це вторгнення, проникнення у чийсь справи, самочинне зайняття чиймись справами. Звідси можна зробити висновок, що при втручанні винна особа самочинно бере на себе повноваження щодо вирішення питань здійснення правоохоронної діяльності або примусового виконання рішень, передбачених законом. Тобто на власний розсуд вирішує які процесуальні дії необхідно вчинити або яке рішення слід прийняти працівником правоохоронного органу або державної виконавчої служби. Внаслідок чого останній позбавляється можливості самостійно та незалежно виконувати свої повноваження, або така можливість обмежується.

Таким чином, *за своїм змістом втручання полягає у вчиненні дій, що позбавляють або обмежують працівника правоохоронного органу або державної виконавчої служби можливості самостійного та незалежного виконання своїх повноважень щодо здійснення правоохоронної діяльності або примусового виконання рішень, передбачених законом, відповідно до вимог нормативно-правових актів.*

Уявляється, що така незаконна участь у діяльності працівника правоохоронного органу або державної виконавчої служби може проявлятися у: а) впливі на зазначених осіб або б) самовільному вчинення винним дій, що входять до кола їх повноважень.

Звідси можна констатувати, що втручання у діяльність працівника правоохоронного органу або державної виконавчої служби може вчинятися двома способами: 1) здійснення впливу на цих працівників або 2) самовільному вчиненні винним дій, що входять до їх компетенції.

Отже, перший вид втручання – це здійснення впливу на працівника правоохоронного органу або державної виконавчої служби. У тлумачних словниках «вплив» розуміється як: 1) дія, яку певна особа чи предмет або явище виявляє стосовно іншої особи чи предмета; 2) сила влади, авторитету. Бути (перебувати і т. ін.) під впливом кого, чого – робити що-небудь, зважаючи на дії, думки певної особи або на певні обставини. Робити (мати і т. ін.) вплив на кого, що – те саме, що впливати. Впливати (упливати), вплинути (уплинути) – діяти певним чином на кого-, що-небудь [1, с. 751; 4, с. 382]. Залежно від ініціатора (факторів) та адресату впливу розрізняють різні його види: космічний,

механічний, хімічний, біологічний, психологічний, тощо [5, с. 352]. В межах даного дослідження інтерес становить вплив однієї людини на іншу, який є предметом вивчення психології. У психології під впливом розуміють процес і результат зміни індивідуумом поведінки іншої людини, її настанов, намірів, уявлень, оцінок, тощо під час взаємодії з ним [6, с. 51]. Бути під впливом – значить робити що-небудь, зважаючи на дії, думки певної особи [7, с. 56].

Будь-яка діяльність людини завжди супроводжується діями, які можуть бути розділені на довільні і мимовільні. Головна відмінність довільних дій від мимовільних полягає в тому, що вони здійснюються під контролем свідомості і вимагають певних зусиль від людини. Ці зусилля називають вольовою регуляцією або волею. Воля – це свідоме регулювання людиною своєї поведінки і діяльності. Головна функція волі полягає у свідомій регуляції її активності [8, с. 57]. Вольова дія – цілеспрямований, свідомо регульований акт поведінки людини, за допомогою якого людина реалізує поставлену мету, підпорядковуючи свої імпульси свідомому контролю і змінюючи навколишню дійсність у відповідності зі своїм задумом [9, с. 576]. Таким чином, для того щоб змінити поведінку людини, необхідно здійснити вплив на її свідомість і (або) волю. Отже, даний спосіб втручання у діяльність працівника правоохоронного органу або державної виконавчої служби полягає у *вчиненні дій, що впливають на свідомість та волю цих осіб*. Звідси цей вид втручання слід вважати закінченим з моменту здійснення впливу, тобто незалежно від того, чи змінилася внаслідок таких дій поведінка зазначених осіб у напрямку, який є бажаним для винної особи, чи ні.

Інший вид втручання полягає у *самовільному вчиненні винним дій, що входять до компетенції працівника правоохоронного органу або державної виконавчої служби*. До його ознак слід відносити: по-перше, вчинення винним дій, що належать до повноважень зазначених осіб. По-друге, такі дії повинні відповідати ознакам правоохоронної діяльності або примусового виконання передбачених законом рішень. І, нарешті, по-третє, ці дії винний вчиняє самовільно, на власний розсуд і за власним бажанням, тобто за відсутності на їх вчинення дозволу з боку зазначених працівників. До цього виду втручання слід відносити випадки, наприклад, розголошення даних оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування; розголошення відомостей про заходи безпеки щодо особи, взятої під захист; протиправне вилучення або знищення процесуальних документів, тощо. Так, відповідно до ст. 222 КПК відомості досудового розслідування можна розголошувати лише з дозволу слідчого або прокурора і в тому обсязі, в якому вони визнають можливим. Витік цієї інформації може перешкодити своєчасному виявленню, розкриттю та припиненню злочинів, ускладнюватиме діяльність правоохоронних органів щодо всебічного, повного й об'єктивного розслідування та розгляду кримінальних справ.

Слід зазначити, що вказані форми втручання виділені законодавцем в якості самостійних складів злочину, наприклад, ст. 357, ст. 381, ст. 387, ст. 388. У зв'язку з цим вони завжди потребують самостійної кваліфікації і не утворюють сукупності зі ст. 343 КК. При цьому важко погодитися с точкою зору І. М. Залялової, що зазначені форми є спеціальними щодо втручання, передбаченого у ст. 343 КК [2, с. 98]. Вважаємо, що положення ст. 343 КК та зазначені статті встановлюють відповідальність за різні самостійні, альтернативні види втручання, а отже вони не співвідносяться між собою як загальні та спеціальні.

Втручання утворює злочин, якщо воно стосується виконання конкретних повноважень або прийняття певного рішення працівником правоохоронного органу або державної виконавчої служби в межах окремого провадження (справи). Якщо вплив спрямований на діяльність правоохоронних органів або державної виконавчої служби взагалі

і не стосується конкретної справи (провадження), то склад злочину відсутній. Так, не утворюють складу злочину, наприклад, методичні рекомендації з питань прокурорської діяльності, які приймаються науково-методичною радою при Генеральній прокуратурі України, тощо [10].

На підставі вищезазначеного під втручанням у діяльність працівника правоохоронного органу або державної

виконавчої служби слід розуміти протиправні дії, які полягають у впливі на свідомість та волю зазначених осіб, що позбавляють або обмежують їх можливості самостійного та незалежного виконання наданих ним законом повноважень щодо здійснення правоохоронної діяльності або примусового виконання рішень в межах конкретного провадження (справи).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Словник української мови у 11 томах / АН УРСР. Інститут мовознавства, за ред. І. К. Білодіда. – Київ: Наукова думка, (1970-1980). – Т. 1.
2. Залялова І.М. Кримінальна відповідальність за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу: дис... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Ірина Миколаївна Залялова. – Донецьк, 2006. – 186 с.
3. Охріменко С.С. Гарантії правового захисту процесуальної самостійності та незалежності слідчого: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Світлана Станіславівна Охріменко; Київ. нац. ун-т внутр. справ. – К., 2007. – 16 с.
4. Новий тлумачний словник української мови : в трьох томах / 10. [укл. В. Яременко, О. Сліпушко]. – II вид. – К. : Аконті, 2005. – Т. 1. – 2005. А-К. – 928 с.
5. Ковалев Г.А. Теория социально-психологического воздействия. - В кн.: Основы социально-психологической теории / Г.А.Ковалёв / Под общей редакцией А.А.Бодалева и А.Н.Сухова. – М., изд. Международной педагогической академии, 1995. – 407 с.
6. Анцупов А.Я., Шипилов А.И. Словарь конфликтолога: 2-е изд. / А.Я. Анцупов, А.И. Шипилов. – СПб.: Питер, 2006. – 526 с.
7. Великий тлумачний словник суч. Укр. мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.: Ірпінь: ВТДО «Перун», 2003. – 1440 с.
8. Трофимова Н. Б., Пушкина Т. Ф., Трофимов Н. М., Щиголева Н. В. Психология / Учебное пособие // Под ред. Н.Б. Трофимовой – Воронеж. ВГПУ.– 2012. – 192 с.
9. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – СПб.: Питер, 2002. – 720 с.
10. Про затвердження Положення про науково-методичну раду при Генеральній прокуратурі України / Наказ Генерального прокурора України 24.04.2012.–№ 41.– Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/iopd.html?_m=publications&_t=rec&id=94103

УДК 343.9 : 343 : 988

ПРОБЛЕМИ БЕЗПЕКИ ДІТЕЙ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ ТА ІНТЕРНЕТІ (ВІКТИМОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ)

CHILD SAFETY PROBLEMS IN SOCIAL NETWORKS AND INTERNET (VICTIMOIOLOGICAL ASPECT)

Юрченко О.Ю.,

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри
кримінології та кримінально-виконавчого права*

Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»

Стаття присвячена впливу засобів масової інформації, соціальних мереж та Інтернету на потенційну віктимну поведінку підлітків та можливості опинитися в ролі жертви злочину. Розглядаються різноманітні ризики для дітей і підлітків в соціальних мережах. Пропонуються практичні шляхи мінімізації віктимності в сучасних умовах.

Ключові слова: діти, жертва, віктимність, віктимна поведінка, соціальні мережі, Інтернет, безпека.

Статья посвящена влиянию средств массовой информации, социальных сетей и Интернета на потенциальное виктимное поведение подростков и возможности оказаться жертвой преступления. Рассматриваются различные риски для детей и подростков в социальных сетях. Предлагаются практические пути минимизации виктимности в современных условиях.

Ключевые слова: дети, жертва, виктимность, виктимное поведение, социальные сети, Интернет, безопасность.

The article is devoted to the influence of the media, social networks and the Internet to the potential victim behavior and opportunities to be teenagers as victims. We consider the various risks to children and adolescents social networks. We offer practical ways to minimize victim proneness in modern conditions.

Key words: children, victim, victim proneness, victim behavior, social networks, Internet, safety.

Проблемам віктимології, і зокрема, віктимної поведінки присвячено багато праць вітчизняних та зарубіжних фахівців. Питання, пов'язанні з віктимологічною наукою можна знайти в працях В.О. Тулякова, В.І Шакуна, В.В. Веселухи, В.В. Голіни, О.І. Бугери, Б.М. Головкина, Д.В. Рівмана, Н.О. Чечеля та інших науковців. В сучасних умовах віктимологічні ризики для дітей суттєво збільшились. В останні роки проводяться масштабні дослідження вченими різних галузей (психології, соціології, педагогіки, медицини, юриспруденції) щодо впливу засобів масової інформації на свідомість підлітків та їхню соціально небезпечну поведінку. До того ж, ця тема залишається дуже актуальною і потребує подальшого поглибленого вивчення.

Метою статті є вивчення віктимологічних ризиків підрастаючого покоління, зокрема в Інтернеті та соціальних

мережах для розробки найбільш ефективних заходів запобігання віктимної поведінки.

Не викликає сумніву, що діти є найбільш незахищеною та уразливою частиною населення, яка потребує особливої уваги та захисту.

В силу різноманітних об'єктивних та суб'єктивних чинників, підліткам притаманна така властивість як віктимність, тобто підвищена здатність стати жертвою злочину.

Засновник української віктимологічної школи В.О. Туляков визначає віктимність як, перш за все, відхилення від норм безпечної поведінки, яке реалізується в сукупності соціальних, психологічних й моральних проявів. В зв'язку з цим, віктимність, як здатність суб'єкта становитися жертвою соціально-небезпечного прояву, виступає як і соціальне, так і психічне й моральне явище [1, с. 155].